

วิธีพอเพียงของคนเพียงพอ

Sufficiency Economy Lifestyle of Adequate Person

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ แบบแผนการศึกษารายกรณี มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติชีวิต ผลงาน แนวคิด และวิถีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของกรณีศึกษา คือ ลุงทองปาน เฝ้าโสภา เป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องให้เป็นปราชญ์ชาวบ้าน โดยได้รับรางวัลเกษตรกรด้านเศรษฐกิจพอเพียง ในปี พ.ศ. 2551 เป็นผู้ก่อตั้งและเป็นประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนตำบลหนองกุ่ม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ใช้เทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสัมภาษณ์ระดับลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกต ด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหาและวิธีวิเคราะห์สรุปอุปนัย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ชีวิตในวัยเด็กลุงทองปานค่อนข้างลำบาก ครอบครัวมีอาชีพทำนาและมีฐานะค่อนข้างยากจน เมื่อบิดาหรือผู้นำหลักของครอบครัวได้เสียชีวิตลง ลุงทองปานจึงต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำหลักของครอบครัวแทนบิดาของตน จนได้สืบทอดการทำนาจากบรรพบุรุษในที่นาของตน ลุงทองปานจบการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 อีกทั้งได้ศึกษาหาความรู้ระหว่างบวช เพื่อทดแทนบุญคุณบิดามารดา จึงทำให้ตนอ่านออกเขียนได้มากขึ้นจากการฝึกสมาธิ ลุงทองปานได้เริ่มต้นทำการเกษตรจากการปลูกฝังของบิดามารดาที่มีอาชีพทำนา และอีกแรงปลูกฝังหนึ่ง คือ สำนักสันติอโศก ที่ได้ทำให้ลุงทองปานได้เรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ และได้น้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตของตน ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2540 มาจนถึงปัจจุบัน ลุงทองปานเริ่มสร้างครอบครัว ครั้งที่ตนได้เข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายสันติอโศก จึงได้พบกับป้าทวีปซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ศรัทธาในสันติอโศก โดยทั้งสองมีลูกชายด้วยกัน 1 คน ลุงทองปานและครอบครัวได้ตั้งหลักปักฐานอยู่ที่บ้านหนองปลวก ตำบลหนองกุ่ม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบผสมผสานในพื้นที่ของตน โดยได้ปลูกผักปลอดสารพิษ ปลูกข้าว เพาะเห็ด และทำปุ๋ยอินทรีย์ จากองค์ความรู้

¹ รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

² นิสิตปริญญาเอก สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

³ นิสิตปริญญาเอก สาขาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

^{4,5} นิสิตปริญญาโท สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ทางการเกษตรที่ตนเองมีอยู่และได้รับความรู้เพิ่มพูนมาจากสันติโศก จนถึงปี พ.ศ. 2550 ลุงทองปานจึงได้ก่อตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนตำบลหนองกุลาขึ้นในที่ดินของตนจนถึงปัจจุบัน

จากพัฒนาการชีวิตตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน ลุงทองปานได้สั่งสมประสบการณ์การทำงานมากมาย ได้อุทิศตน อุทิศเวลา เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์และการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมีความสุข ให้แก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา เกษตรกร ตลอดจนผู้ที่สนใจ จนเผยแพร่ออกสู่สาธารณชนอย่างกว้างขวาง จากคุณงามความดีของลุงทองปานจึงได้นำมาซึ่งความภาคภูมิใจแก่ตนและครอบครัว ซึ่งสังคมได้มอบรางวัลเกียรติคุณให้แก่ลุงทองปานจำนวนมาก หนึ่งในรางวัลเหล่านั้นคือ การเชิดชูเกียรติเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จากสำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดพิษณุโลก ในปี พ.ศ. 2551

จากการที่ลุงทองปานได้รับอิทธิพลจากเครือข่ายสันติโศกที่ปลูกฝังแนวคิดในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และความศรัทธาในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ด้วยการลดละอบายมุข ถือศีล กินมังสวิรัต และทำเกษตรอินทรีย์ ที่ไม่ใช่สารเคมี ไม่ทำร้ายดิน ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ลุงทองปานได้ให้แนวคิดตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของตนไว้ 2 องค์ประกอบ คือ 1) แนวคิดด้านกายภาพ และ 2) แนวคิดด้านจิตภาพ และความหมายของหลักเศรษฐกิจพอเพียงในแนวคิดของลุงทองปานคือ การอุ้มชูตัวเองได้ อาทิ อาหารการกิน พอกินหรือไม่ ถ้าเหลือก็แจก ถ้าเหลือแจกก็ขาย ให้ใช้สิ่งที่ตนเองผลิต คือ ทำอะไรก็ได้กินอันนั้น ปลูกอะไรก็กินอันนั้น กินสิ่งที่ปลูก มีเหลือก็แบ่งปันกัน ช่วยลดรายจ่ายในครัวเรือน ไม่ใช่สารเคมี ทำให้ดินดี และสิ่งแวดล้อมดี

วิถีชีวิตของลุงทองปานได้นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางหลักในการดำเนินชีวิตโดยการลดละอบายมุข ถือศีล กินมังสวิรัต ผนวกกับการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงโดยการทำเกษตรอินทรีย์ ที่ไม่ใช่สารเคมี ไม่ทำร้ายดิน ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการทำงานเพื่อขับเคลื่อนสังคมโดยรวมให้พึ่งพาตนเองได้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของลุงทองปานประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความมานะอดทน ความขยัน การเสียสละ และการประหยัด และปัจจัยภายนอก ได้แก่ บทบาททางสังคม ประสบการณ์ในการทำงานด้านเกษตรกรรม การสนับสนุนของคนในครอบครัว และความร่วมมือขององค์กรภาครัฐ

คำสำคัญ 1. วิถีชีวิต 2. เศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

This research used the qualitative research methodology. It has been considered as a case study. The purposes were to study the history, works, ideas and lifestyle according to sufficiency economy, include to study factors affect to the successfully implementation of sufficiency economy of case study, Lung Tongpan Poawsopa who has been praised as local philosopher. He has been honored in the farmer sufficiency economy in 2008. In addition, he was the founder and the president of Nong Kula Community Learning Center of Sufficiency Economy, Bang Rakam district, Phitsanulok. The techniques of data collection were to the document study, the unstructured interview, the in-depth interview and the participation observation. The data were analyzed by the content analysis and the analytic induction. The results of this research were:

Lung Tongpan's childhood had difficulty. His Family was farm and poor. When his father or the main leader of family died, he must act as the main leader of family instead of his father. He inherited the farming from the ancestors on his land. Lung Tongpan graduated the elementary grade 4 as well as to learn from the ordination for obliged compensation of his parents. It made his literacy to increase from meditation. He started to farm by the instillation of his parent. And also he was instilled from Santi Asoke where he learned about the organic farming. Furthermore he took the principle of sufficiency economy to apply in his lifestyle since 1997 until present. He started to build his family. Then, he joined with the activities of Santi Asoke's network. He met with Mrs.Taweep who had a faith in Santi Asoke. The both had a son and set up a home at Ban Nong Pluak, Tambon Nong Kula, Bang Rakam district, Phitsanulok. He earned a living to agriculture on his area such as growing organic vegetables, rice and mushroom by using organic fertilizer which has been his agricultural knowledge and enhance from Santi Asoke. In 2007, he has established Nong Kula Community Learning Center of Sufficiency Economy on his area until present

The development of life from the beginning to the present, Lung Tongpan has gained many experiences. He has sacrificed and devoted his times to transfer the knowledge about organic farming and living according to sufficiency economy which relied on its own to happy life for students, farmers and people who are interested. When he released his knowledge to the public, the societies gave many rewards to him. Therefore he has brought

pride to him and his family. One of all was the honor reward as local philosopher in the farmer sufficiency economy in 2008.

Since Lung Tongpan was influenced by Santi Asoke's network which instilled the principle concept of sufficiency economy to apply in a daily life. And also the faith in the doctrine of Buddhism by loosened the allurements which lead to ruin, compliance religious precepts, vegetarian and the organic farming which did not use chemicals, did not damage the soil and was not harmful to the environment. Moreover, He gave two concepts according to sufficiency economy: 1) the concept of physical and 2) the concept of mental images. Include he gave his meaning of principle of sufficiency economy: nurtured themselves such as food, if the rest may be distributed and if also the rest to be sold. Using self-produces what we did or ate - we could use or ate their own, the rest is shared to another, reduced household's expenditure, did not use any chemicals, soil and environment friendly.

Lung Tongpan's lifestyle held the principle teaching of Buddhism as the main way of life by loosened the allurements which lead to ruin, compliance religious precepts, vegetarian and adequate way on the organic farming which did not use any chemicals, did not damage the soil and was not harmful to the environment, and he worked to drive the society as a whole to rely on their own.

Factors affected to the successfully implementation of Sufficiency Economy of Lung Tongpan consisted of the internal factors such as the effort, the diligent, the sacrifice and savings including the external factors such as social role, the agricultural experience of work, the supporting of family and cooperation of the public organizations.

Key words 1. Lifestyle. 2. Sufficiency Economy.

ความเป็นมาของปัญหา

ตามที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้บัญญัติ "ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" มาเป็นปรัชญานำทางการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี "คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา" ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 โดยให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาจากวิกฤตเศรษฐกิจให้ลุกล่วง และสร้างฐานเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการ

เปลี่ยนแปลงจากภายนอก ขณะเดียวกันมุ่งการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ผลการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 สรุปได้ว่า ประสบความสำเร็จที่น่าพอใจ เศรษฐกิจของประเทศขยายตัวได้อย่างต่อเนื่องในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 5.7 ต่อปี เสถียรภาพทางเศรษฐกิจปรับตัวสู่ความมั่นคง ความยากจนลดลง ขณะเดียวกันระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้นมาก อันเนื่องมาจากการดำเนินการเสริมสร้างสุขภาพอนามัย การมีหลักประกันสุขภาพที่มีการปรับปรุงทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ โดยครอบคลุมคนส่วนใหญ่ของประเทศ และการลดลงของปัญหาเสพติด แต่เศรษฐกิจไทยยังไม่เข้มแข็งและอ่อนไหวต่อความผันผวนของปัจจัยภายนอก ขณะที่ยังมีปัญหาด้านคุณภาพการศึกษา ความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และความโปร่งใสในการบริหารจัดการของภาครัฐ ที่ยังต้องให้ความสำคัญในการแก้ไขอย่างต่อเนื่อง สำหรับระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้สามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและแสวงหาประโยชน์อย่างรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกภาคส่วนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (กระทรวงมหาดไทย, 2552)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้ประชาชนชาวไทย เพื่อเป็นกรอบในการทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ปรัชญาได้รับการยอมรับและนำไปใช้อย่างกว้างขวาง เพราะนอกจากจะเป็นแนวทางแก้วิกฤติ ยังช่วยแก้ปัญหาระดับโครงสร้างจากความไม่สมดุลจากการพัฒนาในอดีต เป้าหมายของปรัชญา คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน สามารถรับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยยึดหลักทางสายกลาง ปรัชญามีองค์ประกอบ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลง โดยมีเงื่อนไขพื้นฐาน คือ ความรู้และคุณธรรม สำหรับความเข้าใจใน 3 องค์ประกอบ และ 2 เงื่อนไขที่ประกอบเป็นเศรษฐกิจพอเพียงนี้ จะทำให้ผู้นำไปใช้มีความชัดเจนในการประยุกต์ สามารถปรับใช้ได้ตามบริบทที่แตกต่างกันได้ได้อย่างเหมาะสม มีแนวทางปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน ทำให้การขับเคลื่อนมีพลัง และเมื่อนำไปใช้ในการบริหารการพัฒนาในทุกระดับ สังคมไทยก็จะมีวิถีการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

ในปัจจุบันปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในสังคมไทย และได้รับการกล่าวถึงอย่างมากในการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศ ซึ่งมีประชาชนในประเทศจำนวนหนึ่งประสบความสำเร็จจนเป็นที่ยอมรับในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ รวมไปถึงการนำไปสู่การปฏิบัติจนเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตที่ดี โดยเฉพาะผู้ที่นำเศรษฐกิจพอเพียง

ไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จได้รับการยกย่องให้เป็น “ปราชญ์ชาวบ้านด้านเศรษฐกิจพอเพียง” ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาประวัติชีวิต ผลงาน แนวคิด และวิถีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดจนศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของปราชญ์ชาวบ้าน โดยเน้นศึกษารายกรณีปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดพิษณุโลกเป็นการเฉพาะ เพื่อเป็นประโยชน์และแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงแก่สังคมส่วนรวมได้

คำถามการวิจัย

1. กรณีศึกษามีประวัติชีวิตและผลงานเป็นอย่างไร
2. กรณีศึกษามีแนวคิดและวิถีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างไร
3. มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของกรณีศึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติชีวิตและผลงานของกรณีศึกษา
2. เพื่อศึกษาแนวคิดและวิถีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของกรณีศึกษา
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของกรณีศึกษา

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบแผนการศึกษารายกรณี (Case Study) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

1. ด้านพื้นที่

ผู้วิจัยทำการศึกษา ณ ตำบลหนองกุลา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

2. ด้านเนื้อหา ผู้วิจัยทำการศึกษาตามประเด็นที่กำหนด ดังนี้

2.1 ประวัติชีวิตและผลงาน ประกอบด้วยประเด็นย่อย คือ ชีวิตในวัยเด็ก การศึกษา การเริ่มต้นทำงานด้านเกษตรกรรม การเริ่มสร้างครอบครัว และผลงานด้านเกษตรกรรม

2.2 แนวคิดและวิถีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยประเด็นย่อย คือ แนวคิดในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ และวิถีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

2.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยประเด็นย่อย คือ ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก

3. ด้านเวลา

ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2553 ถึงวันที่ 31 มกราคม 2554

วิธีการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การเลือกสนามการวิจัย

สนามวิจัยในการศึกษาครั้งนี้ คือ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนตำบลหนองกุลา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ขั้นตอนที่ 2 การเข้าสนามการวิจัย

ในการเข้าสนามการวิจัยนั้น ผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนในการเข้าสนามการวิจัย ดังนี้

1. การเตรียมตัวเข้าสู่สนามการวิจัย เป็นขั้นตอนที่จำเป็นและมีความสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยมีการเตรียมตัวในด้านต่างๆ ดังนี้

1.1 การเตรียมด้านความรู้ ได้แก่ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของกรณีศึกษาและสถานที่ที่ศึกษา เพื่อเป็นพื้นฐานในการวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนการศึกษาทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นคำถามให้มีความครอบคลุมมากที่สุด และเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลและอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา

1.2 การเตรียมด้านเทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยศึกษาเทคนิคการสัมภาษณ์ การสังเกต และการจดบันทึกภาคสนาม เพื่อให้เกิดทักษะในการนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครอบคลุม และลึกซึ้ง

1.3 การเตรียมด้านวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ การเตรียมเครื่องมือวิจัย การเตรียมสมุดบันทึกภาคสนาม เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เครื่องคอมพิวเตอร์พกพา เป็นต้น

1.4 เตรียมการติดต่อทางโทรศัพท์กับกรณีศึกษา

2. การแนะนำตนเอง ผู้วิจัยดำเนินการแนะนำตนเองต่อกรณีศึกษา เพื่ออธิบายวัตถุประสงค์ และขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลของการทำวิจัยครั้งนี้ โดยแจ้งให้ทราบว่าขอศึกษาประวัติชีวิต ผลงาน แนวคิด และวิถีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นประโยชน์และแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงแก่สังคมส่วนรวมได้

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างความสัมพันธ์

ผู้วิจัยสร้างความสัมพันธ์กับกรณีศึกษา เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและเข้าใจในสิ่งแวดล้อมของกรณีศึกษา โดยปฏิบัติตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยเข้าพบกรณีศึกษา เพื่อแนะนำตัว และขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวาจาอีกครั้ง จากนั้นผู้วิจัยอธิบายขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมทั้งพิทักษ์สิทธิกรณีศึกษา และสร้างสัมพันธภาพกับกรณีศึกษาอย่างต่อเนื่องจนเกิดความไว้วางใจและมีความพร้อมจะให้ข้อมูล

2. สืบหาข้อมูลพื้นฐานของแหล่งข้อมูลในชุมชนทั้งด้านบุคคล และสถานที่เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามประเด็นที่ผู้วิจัยได้จัดเตรียมไว้

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดแหล่งข้อมูล

ในการกำหนดแหล่งข้อมูล ผู้วิจัยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. กำหนดเกณฑ์การเลือก เป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องให้เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดพิษณุโลก โดยพิจารณาจากรางวัลที่ได้รับ และการเผยแพร่เกียรติคุณข่าวสารเกี่ยวกับผลงานในสื่อมวลชน

2. ทำการเลือกกรณีศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการเป็นตัวแทนที่ดีของปรากฏการณ์ กรณีศึกษาในครั้งนี้คือ ลุงทองปาน เผ่าโสภา เป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องให้เป็นปราชญ์ชาวบ้าน โดยได้รับรางวัลเกษตรกรด้านเศรษฐกิจพอเพียง ในปี พ.ศ. 2551 เป็นผู้ก่อตั้งและเป็นประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนตำบลหนองกู่ลา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ขั้นตอนที่ 5 เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ผู้วิจัย ซึ่งเป็นผู้ศึกษาปรากฏการณ์ในภาคสนามและใช้เทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร (Document Study) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติชีวิต และผลงานทั้งที่กรณีศึกษาเป็นผู้บันทึกด้วยตนเอง และมีบุคคลกล่าวถึงทั้งด้วยการเขียนและการให้สัมภาษณ์ของกรณีศึกษาลงในอินเทอร์เน็ตและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ

2. การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาประวัติชีวิต และผลงานของกรณีศึกษา ตลอดจนความคิดเห็นของบุคคลต่างๆ ที่มีต่อการทำการเกษตรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของกรณีศึกษา โดยใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย บุคคลในครอบครัว บุคคลในชุมชน ผู้ร่วมงาน และผู้เข้ารับการศึกษาอบรมในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนของกรณีศึกษา

3. การสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth Interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลระดับลึกของกรณีศึกษาในด้านแนวคิด วิถีชีวิต และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

4. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ คุณลักษณะส่วนตัว พฤติกรรมการแสดงออก การพูดจา การมีปฏิสัมพันธ์ และวิธีการดำเนินงานด้านเกษตรกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นตอนที่ 6 การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

ภายหลังจากผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์กับกรณีศึกษาแล้ว ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ดังนี้

1. สืบหาข้อมูลพื้นฐานของสนามการวิจัย โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ และโครงสร้างของสนามวิจัย

2. ทำแผนที่ทางกายภาพเพื่อแสดงอาณาเขตที่ตั้งของสนามวิจัย

3. ดำเนินการเก็บข้อมูลตามกรอบประเด็นที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์

4. จัดบันทึกช่วยจำหรือบันทึกประจำวัน เพื่อบันทึกเหตุการณ์หรือช่วงเวลาในขณะสัมภาษณ์ว่ามีอิทธิพลต่อกรณีศึกษาอย่างไร โดยจัดบันทึกสรุปสั้นๆ ในแต่ละเหตุการณ์ และตามด้วยการบันทึกรายละเอียดภายในวันนั้น

5. การแปลผลข้อมูลรายวัน หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละวัน ผู้วิจัยทำการแปลผลข้อมูลรายวันโดยนำข้อมูลที่ได้นั้นทำให้เป็นระเบียบทุกวันหลังการสัมภาษณ์ โดยนำมาถอดเทปเป็นข้อความเชิงบรรยาย เพื่อบันทึกเหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในขณะสัมภาษณ์ จากนั้นอ่านข้อความจากการถอดเทป เพื่อเลือกข้อความที่เป็นคำบรรยายของกรณีศึกษากับความคิด ความรู้สึก ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด และทำการตรวจสอบข้อความที่ยังไม่ชัดเจนหรือไม่ครบถ้วน เพื่อที่จะนำข้อความนั้นไปสัมภาษณ์ในครั้งต่อไป

6. การสิ้นสุดการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลสิ้นสุดเมื่อข้อมูลมีความอิ่มตัว (Saturation of data) โดยพิจารณาจากการที่ไม่สามารถค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมจากที่มีอยู่ได้อีก และผู้วิจัยกับกรณีศึกษามีความเข้าใจตรงกันในข้อมูลที่ได้รับ

ขั้นตอนที่ 7 การจัดกระทำข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาทำการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งทั้งสามกระบวนการจะกระทำไปพร้อมๆ กัน กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งข้อมูลรายวัน จนกระทั่งข้อมูลอิ่มตัว และภายหลังสิ้นสุดการเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์นำเสนอเขียนเป็นรายงานวิจัยในขั้นตอนต่อไป โดยในการจัดกระทำข้อมูลนั้นจะกระทำดังนี้

1. การลดทอนข้อมูล

หลังจากผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามเสร็จสิ้นในแต่ละวัน ผู้วิจัยนำมาอ่านทบทวน และลงความคิดเห็นเบื้องต้น แล้วพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นใดในการศึกษา

2. การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ (Credibility) ความเกี่ยวข้องของข้อมูล (Dependability) และความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูล ทั้งการตรวจสอบข้อมูลรายวันภายหลังการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครั้ง และการตรวจสอบข้อมูลเมื่อสิ้นสุดการเก็บรวบรวมข้อมูลครบถ้วนแล้ว โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) และการทบทวนตรวจสอบกระบวนการและผลการวิจัย โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) และการตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Researcher Triangulation)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้จากสนามในประเด็นที่ศึกษาตามขอบเขตที่กำหนด ด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิธีวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

3.1 ผู้วิจัยอ่านข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดของผู้ให้ข้อมูลหลายๆ ครั้ง เพื่อให้เข้าใจเนื้อหาหรือปรากฏการณ์ที่สำคัญ

3.2 จัดระบบและจำแนกประเภทของข้อมูล โดยนำเสนอเป็นความถี่หรือร้อยละ และข้อความ ทั้งนี้แล้วแต่ความเหมาะสมของข้อมูล

3.3 การเชื่อมโยงข้อมูลที่จัดระบบและจำแนกประเภทของข้อมูลมาสร้างความสัมพันธ์เพื่อให้มองภาพรวมของแนวคิด วิถีชีวิต และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของกรณีศึกษาโดยการสร้างข้อสรุปอุปนัย

ขั้นตอนที่ 8 การนำเสนอผลการจัดกระทำข้อมูล

การนำเสนอข้อมูลผลการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีพรรณนา (Descriptive) ประกอบภาพ และนำเสนอประเด็นคำพูดที่เป็นข้อความสำคัญของกรณีศึกษาและผู้ให้ข้อมูลอื่นๆ ประกอบการบรรยายรวมทั้งสถิติเบื้องต้นเกี่ยวกับข้อมูลต่างๆ ได้แก่ ความถี่ และร้อยละ ประกอบการนำเสนอในประเด็นที่กำหนดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

ชีวิตในวัยเด็กลุงทองปานค่อนข้างลำบาก ครอบครัวมีอาชีพทำนาและมีฐานะค่อนข้างยากจน เมื่อบิดาหรือผู้นำหลักของครอบครัวได้เสียชีวิตลง ลุงทองปานจึงต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำหลัก

ของครอบครัวแทนบิดาของตน ประกอบกับบิดามารดามีบุตรหลายคน ลุงทองปานจึงต้องทำงานหนักขึ้นเพื่อหาเงินมาจุนเจือครอบครัว ตลอดจนได้สืบทอดการทำนาจากบรรพบุรุษในที่นาของตน

ลุงทองปาน จบการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 ตลอดจนได้ศึกษาหาความรู้ระหว่างบวช เพื่อทดแทนบุญคุณบิดามารดา ขณะอายุได้ 28 ปี เป็นเวลา 2 พรรษา จึงทำให้นอนอ่านออกเขียนได้มากขึ้นจากการฝึกสมาธิ

การเริ่มต้นเรียนรู้การทำเกษตรตั้งแต่ยังเด็กมาจนถึงปัจจุบัน โดยเริ่มต้นจากการปลูกฝังของบิดามารดาที่มีอาชีพทำนา และอีกแรงปลูกฝังหนึ่ง คือ สำนักสันตติโคก ที่ได้ทำให้ลุงทองปานได้เรียนรู้การทำเกษตรปลอดสารพิษหรือเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนได้น้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตของตน ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2540 มาจนถึงปัจจุบัน

ลุงทองปานเริ่มสร้างครอบครัว ครั้นที่ตนได้เข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายสันตติโคก จึงได้พบกับป้าทวีปซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ศรัทธาในสันตติโคก โดยทั้งสองมีลูกชายด้วยกัน 1 คน ชื่อ นายดอกดิน เผ่าโสภา ขณะนี้กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนปทุมมอโคก จังหวัดนครปฐม ลุงทองปานและครอบครัวได้ตั้งหลักปักฐานอยู่ที่บ้านหนองปลวก ตำบลหนองกุลา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบผสมผสานในพื้นที่ของตน โดยได้ปลูกผักปลอดสารพิษ ปลูกข้าว เพาะเห็ด และทำปุ๋ยอินทรีย์ จากองค์ความรู้ทางการเกษตรที่ตนมีอยู่และได้รับความรู้เพิ่มพูนมาจากสันตติโคก จนถึงปี พ.ศ. 2550 ลุงทองปานจึงได้ก่อตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนตำบลหนองกุลาขึ้นในที่ดินของตนจนถึงปัจจุบัน

จากพัฒนาการชีวิตตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน ลุงทองปานได้สั่งสมประสบการณ์การทำงานมากมาย ได้อุทิศตน อุทิศเวลา และได้จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนตำบลหนองกุลาขึ้นในที่ดินของตนเอง เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์และการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมีความสุข ให้แก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา เกษตรกร ตลอดจนผู้สนใจ จนเผยแพร่ออกสู่สาธารณชนอย่างกว้างขวาง จากคุณงามความดีของลุงทองปานจึงได้นำมาซึ่งความภาคภูมิใจแก่ตนและครอบครัว ซึ่งสังคมได้มอบรางวัลเกียรติคุณให้แก่ลุงทองปานจำนวนมาก หนึ่งในรางวัลเหล่านั้นคือ การเชิดชูเกียรติเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จากสำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดพิษณุโลก ในปี พ.ศ. 2551 นอกจากนี้ลุงทองปานยังเป็นที่ปรึกษาให้กับหน่วยงานหลายแห่งในจังหวัดพิษณุโลก เช่น คณะกรรมการศึกษานอกระบบ (กศน.) อำเภอบางระกำ คณะกรรมการสภาประชาชนอำเภอบางระกำ และคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกุลา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เป็นต้น

จากการที่ลุงทองปานได้รับอิทธิพลจากเครือข่ายสันตติโคกที่ปลูกฝังแนวคิดในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และจากความศรัทธาในหลักคำสอนของ

พระพุทธศาสนาด้วยการลดละอบายมุข ถือศีล กินมังสวิรัต และทำเกษตรอินทรีย์ ที่ไม่ใช่สารเคมี ไม่ทำร้ายดิน ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ลุงทองปานได้ให้แนวคิดตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของตนไว้ 2 องค์ประกอบ คือ 1) แนวคิดด้านกายภาพ หมายถึง บุคคลนั้นต้องมีความขยันขันแข็ง มีจิตใจมุ่งมั่นที่จะไม่ใช่สารเคมี ทำเกษตรอินทรีย์ ไม่ทำร้ายดิน ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เพียงเพื่อหวังผลตอบแทนระยะสั้น โดยต้องมีความพอเพียง พออยู่ พอกิน ไม่ทำสิ่งใดที่เกินกำลังของตัวเอง นอกจากนี้ต้องรักที่จะพึ่งพาตนเอง ไม่หวังให้บุคคลอื่นมาช่วย ต้องคิดที่จะยืนบนขาของตัวเองให้ได้ และ 2) แนวคิดด้านจิตภาพ หมายถึง บุคคลนั้นต้องเลิกลดอบายมุข หันมาเอาจริงเอาจังกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ อีกทั้งลุงทองปานได้นิยามความหมายของหลักเศรษฐกิจพอเพียงในแนวคิดของตนไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ การอุ่มชูตัวเองได้ อาทิ อาหารการกิน พอกินหรือไม่ ถ้าเหลือก็แจก ถ้าเหลือแจกก็ขาย ให้ใช้สิ่งที่ตนเองผลิต คือ ทำอะไรได้ก็ใช้อันนั้น ปลูกอะไรก็กินอันนั้น กินสิ่งที่ปลูก มีเหลือก็แบ่งปันกัน ช่วยลดรายจ่ายในครัวเรือน ไม่ใช่สารเคมี ทำให้ดินดี และสิ่งแวดล้อมดี

ลุงทองปานได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ในการทำเกษตรกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติจริงที่ตนเองได้สั่งสมประสบการณ์จนมีความรู้ความเชี่ยวชาญ นำมาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมเป็นที่ประจักษ์ต่อสังคม และได้ก่อตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนตำบลหนองกุลาขึ้น ในปี พ.ศ. 2550 ต่อมาได้รับการยกย่องให้เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านเศรษฐกิจพอเพียง ในปี พ.ศ. 2551 ส่งผลให้ลุงทองปานมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญหนึ่งในสังคม คือ การเป็นครู ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้กับเกษตรกรในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียงจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีได้หวังวิชาความรู้แต่อย่างใด เพื่อเพียงต้องการให้ศิษย์ของตนนั้นได้ต่อสู้กับความยากจน โดยการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่สามารถลดต้นทุน และให้ได้ผลผลิตต่อไร่มากขึ้น โดยที่ลุงทองปานมีเทคนิควิธีการสอนและกิจกรรมการฝึกอบรมต่างๆ ที่จะสอนให้ลูกศิษย์นั้น รู้จักความพอเพียงให้มีความสุขในการดำรงชีวิต ไม่เน้นที่ตัวเงิน ยึดถือศีลเป็นหลักชี้้นำในการดำเนินชีวิต และรักษาระบบชาติ เพื่อวางพื้นฐานให้ลูกศิษย์สามารถพึ่งตนเอง และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ต่อไป อย่างไรก็ตาม ศูนย์เรียนรู้ฯ ก็ยังประสบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานเกี่ยวกับบุคลากรหรือทีมวิทยากร ซึ่งเกิดการขาดหายไปหรือลาออกจากการเป็นคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ฯ

วิถีชีวิตของลุงทองปานได้นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางหลักในการดำเนินชีวิตโดยการลดละอบายมุข ถือศีล กินมังสวิรัต ผนวกกับการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงโดยการทำเกษตรอินทรีย์ ที่ไม่ใช่สารเคมี ไม่ทำร้ายดิน ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการทำงานเพื่อขับเคลื่อนสังคมโดยรวมให้พึ่งพาตนเองได้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของลุงทองปานประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความมานะอดทน ความขยัน การเสียสละ และการประหยัด และ

ปัจจัยภายนอก ได้แก่ บทบาททางสังคม ประสบการณ์ในการทำงานด้านเกษตรกรรม การสนับสนุนของคนในครอบครัว และความร่วมมือขององค์กรภาครัฐ

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาแนวคิดในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการทำเกษตรธรรมชาติหรือเกษตรอินทรีย์ของลุงทองปาน พบว่า ลุงทองปานได้รับอิทธิพลจากสำนักสันตโตโสภที่ปลูกฝังแนวคิดนี้ให้กับเครือข่ายของสำนักสันตโตโสภ ด้วยแรงศรัทธาของลุงทองปานที่มีต่อตัวแบบที่ดีในการดำเนินชีวิต นั่นคือ ท่านโพธิรักษ์หรือสมณโพธิรักษ์ เจ้าสำนักสันตโตโสภ โดยท่านมีปรัชญาแห่งศาสนาพุทธ ที่เชื่อมั่นว่า สัมมาทิฐิ เป็นแกนสำคัญของมนุษย์และสังคม โดยมีความเป็นอยู่ อย่างเรียบง่าย, พึ่งตนเองได้, สร้างสรรค์, ชยัน-อดทน, ไม่เอาเปรียบใคร, ตั้งใจเสียสละ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม (Social Cognitive Theory) ของ Bandura โดยที่ Bandura เชื่อว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ เนื่องจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ (Interact) กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัวอยู่เสมอ โดยที่ปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้ คือ ตัวผู้เรียนจะต้องมีความตั้งใจ และมีความพร้อมทั้งร่างกาย สติปัญญา ความจำ ความสามารถ และควบคุมตนเองได้ดี จึงจะแสดงได้เหมือนตัวแบบหรือดีกว่าตัวแบบ ตัวแบบอาจจะเป็นบุคคล การ์ตูน ตัวละคร ที่ได้ดูทางโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ต่างๆ ดังนั้นตัวแบบซึ่งเป็นผู้ที่ทำหน้าที่สั่งสอน และบุคคลอื่นที่กระทำพฤติกรรมที่ดีต่อไป

2. จากการศึกษาลุงทองปานได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ในการทำเกษตรกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติจริงที่ตนเองได้สั่งสมประสบการณ์จนมีความรู้ความเชี่ยวชาญ นำมาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมเป็นที่ประจักษ์ต่อสังคม ส่งผลให้ลุงทองปานได้มีบทบาททางสังคมมากมาย จนได้รับการยกย่องให้เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านเศรษฐกิจพอเพียง ในปี พ.ศ. 2551 จากจุดเริ่มต้นเพียงการทำเกษตรอินทรีย์ของลุงทองปานกับภรรยา จากนั้นองค์ความรู้ในการทำเกษตรกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของลุงทองปานก็ได้ขยายวงกว้างไปยังญาติพี่น้อง เกษตรกร นักเรียน นิสิต นักศึกษา และผู้ที่สนใจ เป็นจำนวนไม่น้อย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายสังคมของเจอร์ไม โบเซแวง (Jeremy Boissevain) ได้อธิบายว่า เริ่มจากการกำหนดตัวบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางเพื่อทำการศึกษาลักษณะความสัมพันธ์เสียก่อน โดยวิเคราะห์เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลโดยอาศัยระยะห่างทางสังคม ระดับความผูกพันและหน้าที่รับผิดชอบที่บุคคลมีต่อกันเป็นเกณฑ์ ซึ่งทำให้ได้เครือข่าย 3 ประเภท ได้แก่ 1) เครือข่ายทางสังคมที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางกับบุคคลที่มีความใกล้ชิดมากที่สุด ได้แก่ สมาชิกในครอบครัวเดียวกัน ญาติพี่น้อง และกลุ่มเพื่อนสนิท เรียกว่า เครือข่ายใกล้ชิด (Intimate network) 2) เครือข่ายทางสังคมที่เกิดจาก

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางกับบุคคลที่มีความรู้จักคุ้นเคยรองลงมาจากบุคคลกลุ่มแรก ซึ่งได้แก่ เครือญาติพี่น้องต่าง ๆ เพื่อน และคนรู้จักอื่นๆ เรียกว่า เครือข่ายรอง (Effective network) และ 3) เครือข่ายทางสังคมที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางกับบุคคลอื่น โดยบุคคลอื่นนี้ผู้ที่เป็จุดศูนย์กลางไม่มีความรู้จักเป็นการส่วนตัว แต่รู้จักมีความสัมพันธ์ด้วยโดยอาศัยผ่านกลุ่มบุคคลที่เป็นเครือข่ายรองอีกต่อหนึ่ง เรียกว่า เครือข่ายขยาย (Extended network) ทั้งนี้เนื่องจากการขยายองค์ความรู้ในการทำเกษตรกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของลุงทองปานจนเป็นที่รู้จักของสังคมนั้นจะต้องอาศัยความสัมพันธ์ของคนใกล้ชิดเป็นอันดับแรก หรืออาจกล่าวได้ว่า “ให้คนใกล้ชิดตัวทำเป็นเสียก่อน” คือ ครอบครัว และญาติพี่น้อง แล้วจึงค่อยขยายผลไปยังกลุ่มอื่นๆ อาทิ เกษตรกร นักเรียน นิสิตนักศึกษา และผู้ที่มีความสนใจ

3. จากผลการวิจัยพบว่าวิถีชีวิตของลุงทองปานได้นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางหลักในการดำเนินชีวิตโดยการลดละอบายมุข ถือศีล กินมังสวิรัต ผนวกกับการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงโดยการทำการเกษตรอินทรีย์ ที่ไม่ใช้สารเคมี ไม่ทำร้ายดิน ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการทำงานเพื่อขับเคลื่อนสังคมโดยรวมให้พึ่งพาตนเองได้ มีความสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ

ความพอประมาณ : การใช้ชีวิตแบบพออยู่พอกิน พอดีที่ไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป ตามความสามารถและกำลังของตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น การผลิตที่เพียงพอใช้บริโภค ส่วนที่เหลือก็นำมาจำหน่าย

ความมีเหตุผล : การคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร เช่น สภาพแวดล้อม สิ่งมีชีวิต เป็นต้น รวมถึงการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการสร้างพื้นฐานของอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรอย่างถูกต้องในการถ่ายทอดการทำเกษตรอินทรีย์ สร้างความรู้ ความเข้าใจถึงหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการนำไปปฏิบัติที่ถูกต้อง

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว : เตรียมพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นกับการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร เช่น ราคาปุ๋ย ราคาผลผลิต เป็นต้น รวมถึงการลดและเลิกการพึ่งพาสารเคมี

เงื่อนไขความรู้ : มีการเชื่อมโยงความรู้ในการทำการเกษตรอินทรีย์มาสู่การวางแผนและระมัดระวังผลที่เกิดขึ้นกับผลิตและผู้บริโภค เช่น ความปลอดภัยในการบริโภคผักปลอดสารพิษ กระบวนการผลิตที่ปลอดสารเคมี สุขภาพแข็งแรง เป็นต้น

เงื่อนไขคุณธรรม : มีความตั้งใจในการเลิกใช้สารเคมีในการทำการเกษตร มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต และมีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ

1.1 เกษตรกรควรนำแนวคิดตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของลุงทองปาน เผ่าโสภา ไปปฏิบัติเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพของตน

1.2 สถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานต่างๆ ควรนำแนวทางการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของลุงทองปาน เผ่าโสภา ไปเป็นตัวอย่างของประชาชนชาวบ้านที่มีการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง จนประสบความสำเร็จมาแล้วในการจัดการศึกษาในชุมชน

1.3 สถาบันการศึกษาควรนำแนวทางการทำการเกษตรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปแนะแนวทางให้นักเรียน นิสิตนักศึกษา เพื่อเป็นการฝึกอาชีพ เมื่อสำเร็จการศึกษาจะได้พบแนวทางในการประกอบอาชีพในท้องถิ่นของตน เพื่อลดการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าเมือง

1.4 สถาบันการศึกษาควรสร้างประสบการณ์ให้นักเรียน นิสิตนักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติจริง โดยการใช้อรรถความรู้เศรษฐกิจพอเพียงของลุงทองปาน เผ่าโสภา เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรในท้องถิ่น ได้เรียนรู้สิ่งที่อยู่ใกล้ตัว ด้วยการจัดทำหลักสูตรอาชีพในท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิถีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของบุคคลอื่นในพื้นที่อื่นๆ เป็นกรณีศึกษา เพื่อเผยแพร่ตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตแก่เกษตรกรและผู้สนใจทั่วไป

2.2 ควรศึกษากระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียงของลุงทองปาน เผ่าโสภา

2.3 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้ครอบคลุมมากขึ้น

บรรณานุกรม

กระทรวงมหาดไทย. (2552). **สรุปสาระสำคัญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10**

(พ.ศ. 2550-2554). [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก http://www.moi.go.th/portal/page?_pageid=33,224307,33_224312&_dad=portal&_schema=PORTAL (19 กรกฎาคม 2553)

ประเวศ วะสี. (2542). **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม.**

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

ทฤษฎีใหม่. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก <http://www24.brinkster.com/padriu/NTTh.htm> (19 กรกฎาคม 2553)

รัตนะ บัวสนธ์. (2552). **วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: คำสมัย.

- ศูนย์สารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2553). **ข้อมูลทั่วไปของชุมชน บ้านหนองปลวก**. เข้าถึงได้จาก <http://nongplouk.moobanthai.com/> (25 ธันวาคม 2553)
- สุภางค์ จันทวานิช. (2551). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2552). **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2545. **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก http://www.nesdb.go.th/Interesting_menu/suff_econ/kingeconomic_data/economic6.html (19 กรกฎาคม 2553)
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร**. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก <http://www.sufficiencyeconomy.org/detail.swf> (19 กรกฎาคม 2553)
- สำนักคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก <http://www.rdpb.go.th/thai/concept/ecot.html> (19 กรกฎาคม 2553)